

Ireneusz Wiśniewski

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

DORADZTWO ZAWODOWE JAKO KLUCZOWY ELEMENT PROCESU KSZTAŁTOWANIA PRACOWNIKA ZDOLNEGO DO REORIENTACJ ZAWODOWEJ W NOWYM SYSTEMIE KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO

Wprowadzenie

Tendencje zatrudnieniowe rynku pracy powinny być wyznaczone spodziewanym popytem na usługi lub wyroby produkowane przez zakłady prosperujące na danym terenie. Wydawać by się mogło, że aby zapewnić sobie i swojej rodzinie pracę, należy bacznie przyglądać się owym tendencjom i próbować przewidzieć co w przyszłości będzie pożądanym przez konsumentów. Ryszard Parzęcki słusznie twierdzi, że wybór zawodu jest jedną z najważniejszych decyzji podejmowanych przez człowieka. Nie jest on prostym aktem wyboru, lecz długofalowym procesem decyzyjnym, który obejmuje etap przygotowawczy, etap podjęcia decyzji oraz etap jej realizacji¹. Etap przygotowawczy jest oparty na dostarczaniu rzetelnych informacji, które są przekształcane i przyswajane przez odbiorcę w procesie orientacji zawodowej. Wybór zawodu nie może być pojmowany jako decyzja jednorazowa. Realia nowoczesnego rynku pracy stwarzają wymogi, aby pracownik potrafił utrzymać się na nim poprzez gotowość do przekwalifikowania. Jak twierdzi Alicja Kargulowa, „[...] trudno mówić o ostatecznym wyborze zawodu, o wybo-

¹ R. Parzęcki: *Wspomaganie uczniów w wyborze zawodu i kierunku kształcenia komponentem procesu poradnictwa zawodowego*. „Wychowanie na co Dzień” 2004, nr 7/8, s. 25.

rze na całe życie, a raczej o karierze zawodowej, rozumianej jako biograficzny proces podejmowania i zmieniania pracy, proces, w którym ma miejsce zarówno refleksyjny namysł, jak i nieoczekiwany zbieg okoliczności². Autorka stwierdza, że karierę należy traktować jako pewnego rodzaju projekt aktywności zawodowej, w którym start zawodowy pojawia się kilka razy w życiu. System szkolnictwa praktycznego i ustawicznego w kraju ulega ciągłym zmianom i dostosowaniom, które mają pomóc we wspomnianych przekwalifikowaniach³.

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na udział instytucji doradztwa i poradnictwa zawodowego w procesie podejmowania decyzji zawodowych uczniów gimnazjów oraz osób dorosłych, dla których istotną szansą na pozyskanie pracy jest możliwość przekwalifikowania. Problem właściwego udziału doradztwa zawodowego staje się bardziej aktualny w kontekście dużych zmian, które nastąpiły po 1 września 2012 roku wraz z wejściem w życie nowelizacji ustawy o systemie oświaty⁴. Wykorzystano tu niektóre informacje pozyskane z badań empirycznych informujących o wpływie działań instytucji doradczych na wybór kierunku kształcenia wśród gimnazjalistów.

1. Doradztwo zawodowe i jego istota

W literaturze dotyczącej wyboru zawodu możemy spotkać różniące się określenia – w jednych doradztwo, w innych poradnictwo zawodowe. O różnicach i podobieństwach w znaczeniu tych określeń pisze Ewa Sarzyńska w książce „Doradca zawodowy w środowisku bezrobotnych”⁵. Autorka przychyliła się do twierdzenia, że pojęcia te traktuje się jako synonimy, co podziela również autor tego artykułu, choć nie wszyscy badacze zgadzają się z tą opinią. Jest wśród nich Maria Czerepaniak-Walczak, która uważa, że możemy mówić o zasadniczych różnicach pomiędzy tymi pojęciami⁶. Tkwi ona w relacjach pomiędzy radzącym a radzonym się. Doradztwo, według autorki, odbywa się w przypadku dobrowolnego przekazywania informacji, niejako w odpowiedzi na prośbę radzącego się, natomiast poradnictwo zachodzi wtedy, gdy przekaz informacji wynika z sytu-

² A. Kargulowa: *Dyskurs w nurcie neopozytywistycznym: Optymalizacja startu zawodowego młodzieży*. W: A. Kargulowa: *O teorii i praktyce poradnictwa*. PWN, Warszawa 2005, s. 84.

³ Ibid.

⁴ *Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw*. Dz.U. 2011, nr 205, poz. 1206.

⁵ E. Sarzyńska: *Doradca zawodowy w środowisku bezrobotnych*. WU M.C. Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 14.

⁶ M. Czerepaniak-Walczak: *Doradztwo w reformowanej szkole – gimnazjum jako ośrodek doradztwa*. W: *Podejmowanie decyzji zawodowych przez młodzież i osoby dorosłe w nowej rzeczywistości społeczno politycznej*. Red. B. Wojtasik. Wrocław 2001, s. 347.

acji niejako wymuszonej, np. podczas zajęć lekcyjnych. W niemal wszystkich publikacjach termin doradztwa zawodowego występuje w połączeniu z innym terminem – orientacja zawodowa. Według K. Lelińckiej, są to „[...] działania wychowawcze szkoły, rodziców i innych grup i instytucji mających na celu przygotowanie młodzieży do planowania kariery zawodowej, której ważnym elementem jest podejmowanie kolejnych decyzji wyboru zawodu i szkoły”⁷. Jest to zatem proces długofalowy prowadzony w różnych sytuacjach. K. Wojtasik charakteryzuje go jako „[...] celową, systematyczną i długotrwałą działalność prowadzącą do trafnego wyboru”⁸. Doradztwo czy poradnictwo zawodowe natomiast, przez wielu badaczy opisywane jest jako rozmowa doradcza mająca na celu ukierunkowanie radzącego się. Według Urszuli Małgorzaty Fiały, jest to świadczenie pomocy w dokonywaniu kolejnych decyzji wyboru szkoły lub pracy w formie indywidualnej porady zawodowej⁹. Przeglądając „Leksykon pedagogiki pracy” możemy spotkać się z następującą definicją porady zawodowej: „[...] rozmowy prowadzone przez fachowego doradcę z osobą bądź osobami poszukującymi pomocy w podjęciu decyzji zawodowej”¹⁰. Inaczej rzecz ujmując, jest to dostarczanie takiego zasobu wiedzy, który potrzebny jest uczniowi – klientowi, aby mógł podjąć trafną decyzję zawodową.

System doradztwa zawodowego w Polsce podlega dwóm resortom. Pierwszy z nich to Ministerstwo Edukacji Narodowej, gdzie zgodnie z Ustawą o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 instytucje, dla których głównym uregulowaniem jest przytoczony akt prawny, zobowiązane są do przygotowania uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia¹¹. Są to szkoły, w których pomocy takiej udzielają pedagogzy, psychologzy i doradcy zawodowi oraz takie instytucje, jak poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach zawiera zapisy dotyczące udzielania pomocy uczniom w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia oraz informacji w tym zakresie. Sprecyzowano tu również i określono zadania doradcy zawodowego¹².

⁷ U.M. Fiała: *Wstęp*. W: U.M. Fiała: *Nowe trendy w orientacji i doradztwie zawodowym w gimnazjum*. OEW, Poznań 2009, s. 7.

⁸ E. Sarzyńska: *Op. cit.*, s. 16.

⁹ U.M. Fiała: *Op. cit.*, s. 8.

¹⁰ T.W. Nowacki: *Leksykon pedagogiki pracy*. Radom 2004, s. 183.

¹¹ *Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r.* Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425, art. 1, ust. 14.

¹² *Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 17 listopada 2010 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno – pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.* Dz.U. 2010, nr 228, poz. 1487, § 31.1.

Drugim ze wspomnianych resortów jest Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, które opierając się na Ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 roku¹³ oraz Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 września 2010 w sprawie standardów i warunków prowadzenia usług rynku pracy¹⁴ koordynuje poradnictwo zawodowe dla osób dorosłych, prowadzone przez powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy.

Orientacja zawodowa w systemie kształcenia obecna jest na każdym jej etapie. Zagadnienia dotyczące tego tematu zapisane są w podstawach programowych dla każdego etapu edukacji¹⁵. Mają one przygotować ucznia do podjęcia świadomej decyzji o przyszłości zawodowej. Jednak uzasadnione jest stwierdzenie Urszuli Fiały¹⁶, że najważniejsze decyzje zawodowe w procesie edukacji szkolnej podejmują absolwenci III etapu edukacji, czyli gimnazjaliści. Zgodnie z rozporządzeniem¹⁷ każda szkoła w Polsce, począwszy od gimnazjum, jest zobowiązana do opracowania i realizowania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego. System ten ma zawierać wszelkie instrukcje i plan wdrażania zagadnień orientacji zawodowej w placówkach.

2. Wpływ orientacji zawodowej na trafne wybory zawodu wśród młodzieży

Niżej przedstawiono dane mogące zobrazować skuteczność działań doradczych w szkołach, pozyskanych w drodze badań empirycznych nad przesłankami wyboru szkół średnich wśród uczniów. Badania przeprowadzono na przełomie października i listopada 2011 roku w jednym z powiatów województwa opolskiego¹⁸. Brało w nim udział 106 rodziców pierwszoklasistów szkół średnich oraz 157 uczniów. Badanie przeprowadzono w jednej klasie każdej szkoły średniej w powiecie. Wśród nich znalazły się dwa licea ogólnokształcące oraz cztery technika zawodowe. Wykorzystano także metody sondażu diagnostycznego, wykorzystując technikę ankiety. Zapytano uczniów w jakim stopniu, podczas

¹³ *Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r.* Dz.U. 2004, nr 99, poz. 1001.

¹⁴ *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 września 2010 w sprawie standardów i warunków prowadzenia usług rynku pracy.* Dz.U. 2010, nr 177, poz. 1193.

¹⁵ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.* Dz.U. 2009, nr 4, poz. 17.

¹⁶ U.M. Fiała: *Op. cit.*, s. 10.

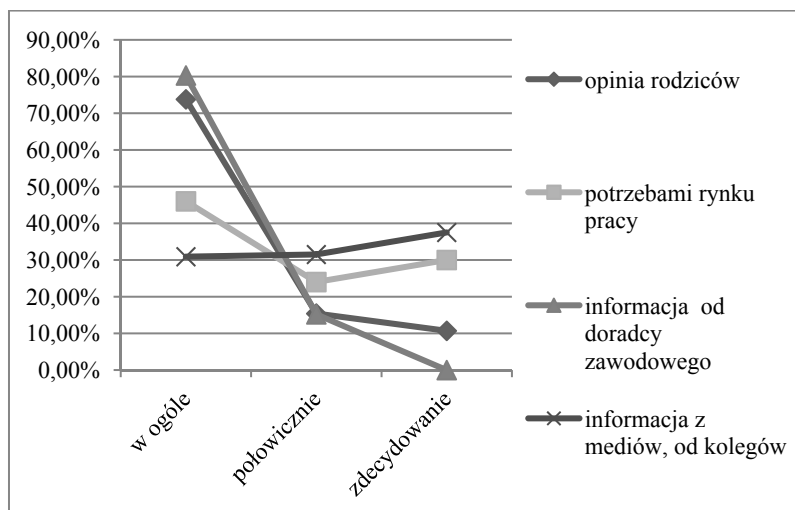
¹⁷ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół.* Dz.U. 2001, nr 61, poz. 624.

¹⁸ Badania autora artykułu.

podjęcia decyzji o wyborze szkoły, kierowali się informacjami uzyskanymi od doradcy zawodowego. W odpowiedziach 126 uczniów spośród ankietowanych (80,25%) padło stwierdzenie, że nie brali tych informacji pod uwagę, 24 uczniów (15,3%) stwierdziło, że w niewielkim stopniu miała ona wpływ na ich decyzję, a 7 (4,45%) przyznało, że była to ważna przesłanka. Konsekwencją poprzedniego było pytanie następane, brzmiące: „Czy podczas wyboru szkoły kierowałeś się potrzebami rynku pracy?”. Uzyskane odpowiedzi brzmiały następująco – 69 uczniów (46%) nie brało tego uwarunkowania pod uwagę, 36 (24%) w niewielkim stopniu, natomiast 45 uczniów (30%) kierowało się tą przesłanką. Podczas gdy przygniatająca większość respondentów oświadczyła, że informacje doradców zawodowych nie były brane pod uwagę, większość, bo 102 uczniów, oświadczyło, że byli informowani w szkole o zawodach, w których będą mogli znaleźć pracę. 94 uczniów wykazało brak uczestnictwa w zajęciach z doradcą zawodowym.

Wykres 1

Odpowiedzi uczniów na pytanie o przesłanki wyboru szkoły (%)

Podobne badanie opisała Magdalena Piekoszewska w artykule pt. „Podjęcie decyzji edukacyjno-zawodowej przez młodzież gimnazjalną”¹⁹. Autorka swoje badania przeprowadziła w publicznym gimnazjum na terenie województwa śląskiego. Objęto nimi czterdziestu czterech uczniów klasy II i III.

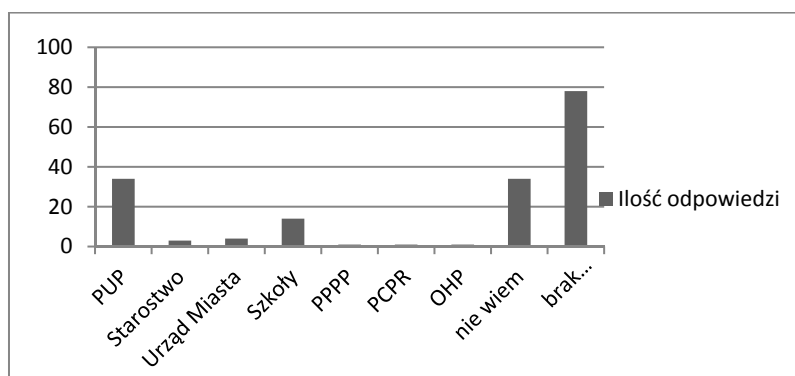
¹⁹ M. Piekoszewska: *Podjęcie decyzji edukacyjno-zawodowej przez młodzież gimnazjalną*. „Wychowanie na co Dzień” 2008, nr 9, s. 19-23.

Wykorzystaną techniką było badanie ankietowe. Podczas badania respondenci, w jednym z zadań, zaznaczali czynniki wpływające na dokonanie wyboru szkół. Padły różne odpowiedzi. Przytoczone dotyczą orientacji zawodowej: „Zaskakujące jest to, że żaden uczeń z badanej grupy nie zamierza udać się po poradę do szkolnego pedagoga czy psychologa, a tylko jeden z spośród ankietowanych przyznaje, iż chętnie skorzysta z pomocy doradcy zawodowego”²⁰.

Wracając do badań autora, chcąc ustalić stan owej świadomości dotyczącej instytucji, zadano uczniom pytanie: „Jakie Twoim zdaniem instytucje zajmują się doradztwem zawodowym na terenie powiatu?”. Najwięcej, bo 34 uczniów, wskazało urząd pracy, 14 szkoły, w tym szkoły wyższe. Starostwo powiatowe wpisały 3 osoby, urząd miasta – 4 osoby, powiatową poradnię psychologiczno-pedagogiczną – 1 osoba, powiatowe centrum pomocy rodzinie – 1 osoba. Informacja „nie wiem” pojawiła się w 34 przypadkach, a brak odpowiedzi stwierdzono w 78 arkuszach. Przedstawione odpowiedzi jednoznacznie potwierdzają niedobór świadomości społecznej wśród uczniów na temat instytucji doradczych. Wykres 2 obrazuje pozyskane odpowiedzi.

Wykres 2

Odpowiedzi respondentów na pytanie: Jakie twoim zdaniem instytucje zajmują się doradztwem zawodowym na terenie powiatu? (liczby bezwzględne)

W ankietach próbowano zdiagnozować również stan wiedzy rodziców o instytucjach zajmujących się doradztwem zawodowym. Zapytano jakie instytucje zajmują się tą działalnością. Odpowiedzi, jakie uzyskano, podobne były do tych, które uzyskano od uczniów. 37 ankietowanych wskazało na powiatowy urząd pracy, 10 rodziców na publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną, 12 na

²⁰ Ibid., s. 21.

szkoły (ogół szkół, nie rozgraniczając na szkoły podstawowe, gimnazja i ponadgimnazjalne). Padały jeszcze pojedyncze odpowiedzi, takie jak urząd miasta, koła zainteresowań, zakłady pracy. Wyrażono również opinię, że instytucje te są za mało widoczne. Taka nota zamieszczona została w trzech arkuszach. Wiele, bo aż 45 ankiet, w tym punkcie nie zostało wypełnionych. Może to wskazywać na brak wiedzy na ten temat.

Przytoczone badania uwidaczniają niską efektywność działań doradztwa zawodowego. Poprawa tego stanu rzeczy – profesjonalna pomoc doradcy zawodowego, m.in. w gimnazjum, zdaniem Urszuli Fiały „[...] umożliwi trafność podejmowanych decyzji edukacyjnych i zawodowych minimalizując koszty psychiczne [...] i koszty materialne rodziny [...]. Ponadto znacznemu obniżeniu ulegną koszty społeczne dzięki poprawieniu trafności wyborów na kolejnych etapach edukacji”²¹.

3. Doradztwo w kontekście zmian prawnych

Wrzesień 2012 roku wnosi do polskiego szkolnictwa zawodowego olbrzymie zmiany, które pozwalają przede wszystkim na szybkie dostosowywanie się pracowników do rynku pracy. Nastąpi zmodyfikowanie, uaktualnienie klasyfikacji zawodowej. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw²² likwiduje m.in. licea uzupełniające, technika uzupełniające oraz licea profilowane. Wprowadzono nowe podstawy programowe, zawody zostały podzielone na kwalifikacje. Po ukończonym kształceniu w danej kwalifikacji i po zdaniem egzaminie przed okręgową komisją egzaminacyjną, uczeń otrzymuje świadectwo potwierdzające kwalifikacje w zawodzie, a po uzyskaniu świadectw we wszystkich kwalifikacjach w danym zawodzie uzyskuje dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe. Od roku szkolnego 2012/2013 staje się jasne, że tylko dzięki wzmożonej pracy wszystkich osób zaangażowanych w orientację zawodową w szkołach, głównie gimnazjalnych, uczniowie mają szansę odnaleźć się w gąszczu nowych zasad zdobywania zawodu i późniejszej możliwości przekwalifikowania. Wspomniane zmiany ustawy wprowadzają ujednoczenie systemu egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe i możliwość certyfikowania kształcenia formalnego, pozaformalnego oraz nieformalnego, które umożliwiają m.in. zalegalizowa-

²¹ U.M. Fiała: Op. cit., s. 8.

²² Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2011, nr 205, poz. 1206.

nie umiejętności poprzez egzamin eksternistyczny²³. Sytuacja ta jest korzystna dla osób trudniących się zawodem, do wykonywania którego nie mają prawa. Warto tu zauważyć, że mówimy o osobach dorosłych, co wiąże się z zaangażowaniem doradców zatrudnionych przez urząd pracy. Ustawa wprowadza nowe formy kształcenia ustawicznego. Są to m.in. kwalifikacyjne kursy zawodowe. Ich organizację regulują odrębne przepisy²⁴. Kursy pozwalają na uzyskanie świadectwa kwalifikacji w zawodzie. Warto zaznaczyć, że szkolenie finansowane jest z budżetu państwa, co ułatwi ich dostępność.

Podsumowanie

Analizując wyniki przytoczonych badań odnoszące się do doradztwa młodzieży szkolnej widzimy, że wkład orientacji zawodowej w proces podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowej jest znikomy. Posuwając się dalej możemy mówić, że nie wszyscy dyrektorzy szkół należycie realizowali regulacje Rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach²⁵, które mówi, że w szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana w formie zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej (stan prawny aktualny w czasie badań dla gimnazjów, natomiast dla szkół podstawowych i ponadgimnazjalnych od 1 września 2012²⁶). Uczniowie dokonują wyborów nie mając odpowiednich podstaw teoretycznych dotyczących zapotrzebowania i trendów na rynku pracy. W związku z tym wybory te mogą być przypadkowe.

Należy zatem wzmóc działania orientacji zawodowej, aby uczniowie mogli orientować się w potrzebach rynku pracy, znać sieć szkół i ofertę kształcenia, być przygotowanym do potrzeby ewentualnego przekwalifikowania się. Puentując, znać uwarunkowania mogące doprowadzić do odniesienia sukcesu w karierze zawodowej. Jak wspomniano wcześniej, w statutach szkół, począwszy od gimnazjów, muszą być określone warunki organizacji wewnątrzszkolnego sys-

²³ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2011 w sprawie egzaminów eksternistycznych*. Dz.U. 2012, poz. 188, § 5.

²⁴ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2011 w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych*. Dz.U. 2012, poz. 186.

²⁵ *Rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*. Dz.U. 2010, nr 228, poz. 1487, § 6.1 p. 5.

²⁶ *Ibid.*, § 36.

temu doradztwa oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia. Według cytowanej wcześniej Urszuli Małgorzaty Fiały, „[...] edukacja zawodowa w gimnazjum powinna uświadamiać celowość i zasadność przygotowania się do przyszłych zjawisk reorientacji zawodowej umożliwiającej zmianę zawodu i pracy, a tym samym kierunku kształcenia ponadgimnazjalnego w szerokim profilu wiedzy teoretycznej i praktycznej, prowadzącego do opanowania kilku pokrewnych, powiązanych ze sobą specjalności”²⁷.

Jeśli chodzi o doradztwo dorosłych, dotychczas osoby, które chciały uzyskać dodatkowe kwalifikacje musiały ukończyć szkołę dla dorosłych trwającą dwa, trzy lata (w zależności od zawodu) lub skorzystać z innej formy szkoleń, na które zezwalało prawo, takich jak kurs, kurs zawodowy, seminarium czy praktyka zawodowa²⁸. Formy te jednak nie dawały uprawnień państwowych, nie można ich było powiązać z innymi kwalifikacjami doprowadzając do podniesienia wykształcenia. Omówione zmiany prawne mogą przynieść pożądany efekt w postaci zwiększenia odsetku osób kształcących się przez całe życie, pod warunkiem wzmożonej pracy osób zajmujących się szerokorozumianą orientacją zawodową. Z przytoczonych wyników badań wynika, że doradztwo zawodowe jest niedostrzegane przez członków społeczeństwa. Respondenci nie orientują się, gdzie mogą udać się po poradę. Należy więc wzmocnić wizerunek tej działalności. Powinno się wzmoczyć aktywność w szkołach, wspieraną przez zdecydowaną kampanię informacyjną dla osób dorosłych. Praca ta, w powiązaniu z zaangażowaniem klientów systemu kształcenia, pozwoli na lepszą efektywność przygotowania wykwalifikowanych pracowników oraz zwiększenie udziału osób kształcących się ustawicznie w ogólnej liczbie kształcenia zawodowego.

VOCATIONAL GUIDANCE AS A KEY ELEMENT IN THE PROCESS OF SHAPING AN EMPLOYEE CAPABLE OF VOCATIONAL REORIENTATION IN THE NEW SYSTEM OF VOCATIONAL EDUCATION

Summary

This paper discusses the significance of vocational guidance in the process of making vocational choices by students of junior high schools and adults who see the possibility of retraining as an opportunity of getting a job. The significance of activities related to vocational guidance was assessed on the basis of available publications. Legal basis underlying functioning of vocational guidance institutions was analysed and the

²⁷ U.M. Fiała: Op. cit., s. 12.

²⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych. Dz.U. 2006, nr 31, poz. 216.

individual educational stages in the process of vocational orientation were studied. The article presents the results of empirical studies showing low efficiency of guidance institutions, which is mostly evident in the process of making educational decisions by students of junior high schools. The article ends with conclusions that aim to increase the efficiency of activities related to this subject.